

THE ROLE OF ZHYTOMIR REGION IN THE ECONOMY OF UKRAINE

V. Matviychuk

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Key words:	ABSTRACT
Economic activities Geospatial processes Territorial structure of the region	The place of the Zhytomyr region in the economy of Ukraine includes its geopolitical situation and the definition of natural, economic and social preconditions of the development of its economy. Considering of each of these important preconditions of the Region's development will allow us to comprehensively understand the place and role of the Zhytomyr Region in Ukraine.
Article history: Received 12.12.2012 Received in revised form 15.12.2012 Accepted 16.01.2013	Geopolitical location directly affects the distribution of industries within the limits of Ukrainian regions. The size of the Region's territory, its configuration and position as regards to the main transportation network and the centers of economic activity in the state and in Europe are significant factors.
Corresponding author: E-mail: npnuht@ukr.net	The configuration and size of the territory greatly affect the economic development of the region, as larger territory is able to provide more possibilities for economic activities. However, it is necessary to consider such specific features of economic preconditions as: location the position of the region as to the capital of the state, the proximity of the region to the state border, its location relative to the main throughfares of the country and to one of the macro-regions of the world.

РОЛЬ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

В.В. Матвійчук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

В статті розглядається роль Житомирської області в економіці України. Проведено аналіз геопросторових процесів економічної активності адміністративно-територіальних одиниць.

Ключові слова: економічна діяльність, геопросторові процеси, територіальна структура області.

Позиціонування Житомирської області в економіці України включає у себе її геополітичне положення та визначення природних, економічних і суспільних передумов розвитку господарства. Розкриття кожної з цих важливих передумов розвитку регіону дозволить нам досягти комплексного розуміння місця і положення Житомирської області в Україні.

Як зазначав М.М. Паламарчук у [2, с. 117 – 122] геополітичне положення прямо впливає на розміщення виробництва у межах регіонів України. Важливе значення при цьому має розмір території регіону, її конфігурація та положення щодо головних транспортних магістралей та центрів господарської діяльності у державі та в Європі.

Конфігурація та величина території значною мірою впливають на економічне освоєння території регіону, адже із зростанням його площі ми маємо більше можливостей щодо

ЕКОНОМІКА ТА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

розміщення у ньому різних видів господарської діяльності. При цьому важливо врахувати і такі специфічні риси економічних передумов, як положення регіону щодо столиці держави, її вихід до державного кордону, розміщення щодо головних транспортних осей країни та відповідного макрорегіону світу.

При висвітленні питання, щодо значення Житомирської обл. в основних макроекономічних показниках України, нами було виявлено, що цей регіон держави займає доволі скромне місце у національній економіці. Його основними галузями спеціалізації є переважно виробництво товарів із великою часткою природної сировини. Саме цим було зумовлено віднесення Житомирської обл. до типових індустріально-аграрних регіонів України. У ХХІ ст. намітились чіткі тенденції до змін у галузевій структурі господарства регіону (табл. 1). З даних, наведених у цій таблиці видно, що суттєво скоротилася частка сільського господарства, мисливства і лісового господарства, тоді як обсяги промислового виробництва навпаки зросли.

У ХХІ ст. збільшилася рентабельність промисловості, підприємства якої мали найбільший офіційний прибуток у 2009 р., тоді як у 2001 р. першість за цим показником займало сільське господарство, мисливство та лісове господарство. Водночас, найбільший обсяг валової доданої вартості в економіці регіону дає саме цей вид економічної діяльності. Проте просліджується чітка тенденція до скорочення його значення у цьому важливому макроекономічному показнику. Так, у 2001 р. його частка становила 27,7; а у 2009 р. лише 16,2 % від загального обсягу валової доданої вартості Житомирської обл. [1, с. 39]. Загальним поживаленням господарської діяльності у регіоні можна пояснити зростання обсягів будівельних робіт (табл. 1). Це дозволяє нам стверджувати, що загальне поживалення господарської діяльності у регіоні охопило не тільки окремі його населені пункти та галузі, а всю його економіку.

Зважаючи на мету нашої роботи — вивчення ролі Житомирської обл. в економіці України, перш за все проаналізуємо геопросторові процеси *економічної активності* в його адміністративно-територіальних одиницях. Основна кількість суб'єктів господарської діяльності внесених до ЄДРПОУ Житомирської обл. знаходяться у містах обласного підпорядкування, причому частка м. Житомир становить 35,8 % у 2009 р. [1, с. 60]. Найменша їх кількість у Народицькому районі (193) — це викликано тим, що він є найбільш ураженим радіаційним забрудненням у наслідок аварії на ЧАЕС [1, с. 60]. Значною мірою господарську активність населення можна пояснити вивчивши територіальну організацію (ТО) основних засобів у регіоні.

Не менш важливе значення для вивчення положення регіону в економіці України має аналіз територіальної структури *поточної дебіторської і кредиторської заборгованості* у розрізі адміністративно-територіальних одиниць Житомирської обл.

Таблиця 1. Випуск продукції за видами економічної діяльності Житомирської області

Вид економічної діяльності	Частка у загальному обсязі випущеної всім господарством регіону продукції і послуг, %				
	2001 р.	2003 р.	2005 р.	2007 р.	2009 р.
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	31,9	26,3	22,1	18,0	17,7
Добувна промисловість	2,7	2,7	3,3	3,9	4,5
Обробна промисловість	30,0	32,8	32,6	31,5	30,0
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	2,6	1,8	1,9	2,2	2,4
Будівництво	2,5	3,2	3,8	5,0	5,2
Оптова й роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами; послуги з ремонту	7,2	7,5	9,7	9,9	10,5
Готелі та ресторани	0,8	0,8	0,7	0,8	0,8
Транспорт і зв'язок	8,2	8,3	7,4	7,4	7,4
Фінансова діяльність	0,7	0,9	1,2	1,5	1,7
Інші види діяльності	13,4	15,7	17,3	19,8	19,8

Має місце зосередження половини цих видів боргових зобов'язань в обласному центрі — м. Житомир, через концентрацію у ньому більшості суб'єктів господарської діяльності, яких внесено до ЄДРПОУ. Саме зважаючи на їх мінімальну кількість у Народницькому районі, він займає останнє місце у регіоні за сумою поточної заборгованості [1, с. 50 – 51]. Варто відмітити, що вцілому для підприємств регіону є характерним перевищення кредиторської над дебіторською заборгованістю, що свідчить про недостатньо ефективне ведення господарства. Максимальне значення цього показника було зафіксовано в обласному центрі — м. Житомир. Лише в одному, серед усіх адміністративно-територіальних одиниць Житомирської обл. місті обласного підпорядкування Малин у 2009 р. була мала місце протилежна ситуація.

Важливим для розуміння сучасної ТО господарства Житомирської обл. є аналіз територіального розподілу малих підприємств за її адміністративно-територіальними одиницями. Характерно, що у 2009 р. найменшою їх частка була у Народницькому районі — 14,9 % (розраховано за [1, с. 56, 223]). У більшості з адміністративно-територіальних одиниць Житомирської обл. цей показник трохи перевищував 25,0 % у 2009 р. Саме цим можна пояснити невеликі значення малих підприємств у загальних обсягах реалізованої продукції (робіт, послуг).

Найбільшою частка малих підприємств у загальних обсягах реалізованої продукції (робіт, послуг) у 2009 р. є у Черняхівському (67,0 %), Любарському (59,4 %) і Бердичівському районі (57,0 %), а найменшою у місті обласного підпорядкування Новоград-Волинський (11,1) й Малинському (14,8 %) і Андрушівському районах (16,8 %) [1, с. 255].

Необхідно звернути особливу увагу на територіальну структуру малих промислових підприємств. Їх розподіл за адміністративно-територіальними одиницями Житомирської обл. у 2009 р. виділяються місто обласного підпорядкування Житомир (363), Коростишівський (141) і Володарсько-Волинський район (133 мале промислове підприємство) [1, с. 244]. Якщо у двох останніх вони є домінуючими серед малих підприємств, то в обласному центрі вони мають найменше серед усіх адміністративно-територіальних одиниць регіону їх значення. Це дозволяє нам зробити висновок про те, що малі підприємства ще не стали рушійною силою економіки цього індустріально-аграрного регіону України.

У галузевій структурі експорту товарів Житомирської обл. насамперед виділяються дві галузі міжнародної спеціалізації регіону — деревообробна і текстильна промисловість. Частка першої з них у 2009 р. становить 19,2 % (товарні групи «деревина і вироби з деревини» і «маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів»); а другої — 17,3 % (товарна група «мінеральні продукти») від загальної вартості експорту товарів. Також високою є частка в експорті товарів товарної групи «текстиль та вироби з текстилю», завдячуючи поставкам за межі держави продукції, виготовленої за давальницькими схемами. Водночас, частка готових виробів із нього майже у двічі поступається поставкам за межі регіону необробленої сировини [1, с. 204]. Інші галузі внутрішньо-української спеціалізації не мають суттєвого значення у структурі товарних поставок регіону за кордон. Це свідчить про те, що більша частина господарства області орієнтована на економічні зв'язки у межах України і ще слабо представлена на зовнішніх ринках.

В імпорті товарів Житомирської обл. після поставок мінерального пального (26,3 %) переважають поставки продукції машинобудування (15,7 %). Це свідчить про те, що у регіоні має місце оновлення виробництва, для чого за кордоном закуповують обладнання й устаткування. Розвиток харчової промисловості зумовив третє місце в імпорті продукції тваринництва. У зв'язку з тим, що переважна частина його текстильної промисловості працює на давальницькій сировині, то товарна група «текстиль та вироби з текстилю» займає четверте місце в імпорті товарів Житомирської обл. Варто відмітити, що подібна ситуація склалася й у хімічній промисловості регіону, адже для підтримки на належному рівні цієї галузі його спеціалізації у внутрішньодержавному поділі праці є необхідним імпортування великих партій полімерів, штучних речовин і барвників.

Значною мірою товарна структура визначила географічну і територіальну структуру зовнішньої торгівлі товарами Житомирської обл. Старі виробничі зв'язки з підприємствами Росії зумовили її першість у товарних поставках регіону за кордон. Так, у 2009 р. її частка в експорті товарів становила 97,4млн дол. США. Друге місце у цьому ж році в експорті посіла

Німеччина. Слід зазначити, що частка Росії в експорті товарів має доволі високі темпи зростання (у 2,72 разу), тоді як поставки Німеччини навпаки за XXI ст. зросли більше, ніж 2,23 разу (див. [1, с. 196]). Якщо ця тенденція матиме продовження, то можна очікувати, що в експорті Житомирської області збережеться першість країн СНД, водночас суттєво зростатимуть і поставки до країн ЄС. В імпорті товарів за XXI ст. відбулося спочатку різке зростання поставок Росії до регіону (максимальне значення було досягнуто у 2001 р. — 327,4 млн дол. США), а потім з подібною швидкістю мало місце скорочення поставок.

У територіальній структурі зовнішньої торгівлі товарами має місце чітка залежність обсягів зовнішньої торгівлі товарами від розмірів господарської активності, що зосереджена у відповідній адміністративно-територіальній одиниці Житомирської обл. Так, обласний центр є безумовним лідером у 2009 р. в поставках і закупівлях за кордоном. Фактично майже вся зовнішня торгівля зосереджена у містах обласного підпорядкування (65,6 % експорту і 83,2 % імпорту товарів області у 2009 р. [1, с. 203]), лише Овруцький район (де ведеться розробка найпотужнішого в Європі родовища кварциту, значна частина видобутої сировини з якого експортується) виділяється на фоні дуже малих обсягів поставок за кордон товарів у решті адміністративно-територіальних районах Житомирської обл.

Значною мірою різниця у господарському освоєнні території Житомирської обл. зумовлена її розміщенням у двох відмінних природних зонах. Північ регіону відноситься до зони мішаних лісів (Полісся), південна — Лісостепу. Особливо велике значення ця характеристика має для розвитку первинного сектору економіки Житомирської обл. Так, більшість ресурсів деревини розміщені у Поліссі, а основні масиви ріллі знаходяться на її півдні. Водночас, слід відзначити, що, після аварії на ЧАЕС, більша частина північних районів цього регіону відноситься до зони радіаційного забруднення. Це значною мірою ускладнює господарське використання існуючих природних ресурсів та ведення сільського і лісового господарства.

Висновок

Зробивши стислий огляд сучасних передумов господарського розвитку Житомирської обл. є всі підстави стверджувати, що вона має вигідне географічне положення, що сприяє її компактному заселенню, високому рівню господарського освоєння території за виключенням районів, що знаходяться у зони радіаційного забруднення внаслідок аварії на ЧАЕС. Таким чином у регіоні існують всі передумови для розвитку сільського господарства та промисловості, формуванню галузевих і багатогалузевих територіально-виробничих комплексів.

Література

1. *Статистичний щорічник Житомирської області за 2009 рік* / [за ред. Л.О. Рижкової]. — Житомир: Голов. управ. статист. у Житомир. обл., 2010. — 450.
2. *Паламарчук М.М., Паламарчук А.М.* Економічна і соціальна географія України з основами теорії: Навч. посіб. // М.М. Паламарчук, А.М. Паламарчук. — К.: Знання, 1998. — 416 с.

РОЛЬ ЖИТОМИРСКОЙ ОБЛАСТИ В ЭКОНОМИКЕ УКРАИНЫ

В.В. Матвийчук

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

В статье рассматривается роль Житомирской области в экономике Украины. Проведен анализ геопространственных процессов экономической активности административно-территориальных единиц.

Ключевые слова: *экономическая деятельность, геопространственные процессы, территориальная структура области.*